

УДК 504.38:629.735.33

Радомська М.М., Тихенко О.М., Потапенко М.А. (Україна, Київ)

АЕРОЗОЛЬНІ ВИКИДИ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН ТА ЇХ ВПЛИВ НА КЛІМАТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Складові та наслідки впливу авіації на атмосферу залежать від їх локалізації, оскільки домінуючі фізико-хімічні процеси відрізняються у різних шарах атмосферного повітря. Зі структурної точки зору вплив авіації у атмосфері поширюється на тропосферу та стратосферу.

Рівні атмосфери, що використовує авіація для польотів, залежать від географічного положення, погоди і пори року, а також типу повітряного судна. Надзвукова авіація, зазвичай, рухається в діапазоні висот від 17-20 км, тобто завжди знаходиться в стратосфері. Реактивні літаки, зазвичай рухаються у тропопаузі в регіонах, де є раптові зміни рівня межі між тропосферою і стратосферою по горизонталі. Авіація, що літає у східному напрямку і часто змушена протидіяти сильним західним вітрам в зонах реактивних потоків, для економії палива і часу також літає поблизу майже вертикальної тропопаузи.

Протягом польоту, авіадвигуни викидають у атмосферу вуглекислий газ, оксиди нітрогену, оксиди сульфуру, водяну пару і тверді частки, що складаються переважно зі сполук сульфуру і сажі. Ці викиди змінюють хімічний склад атмосфери різними шляхами, як за рахунок прямої взаємодії з компонентами повітря, так і через вплив побічних продуктів перетворення складових викидів.

Кліматичні ефекти авіації пов'язані також з впливом на фоновий аерозольний шар, що розміщується у стратосфері на усіх широтах. Даний шар складається в основному з найдрібніших крапель сірчаної кислоти, що утворюються у результаті окислення сірковмісних газів у стратосфері.

Головна роль серед них належить антропогенному газу карбонілсульфід (COS). Він надходить у стратосферу з нижньої тропосфери, де утворюється при спалюванні і переробці палива. А також внесок у формування фонового стратосферного аерозольного шару вносить сірчистий газ (SO₂), що надходить у високі шари атмосфери у складі вихлопних газів авіаційних двигунів при польотах повітряних суден, у тому числі надзвукових.

Стратосферний аерозольний шар зменшує кількість короткохвильової сонячної радіації, що надходить до земної поверхні, мало впливаючи на потоки довгохвильового випромінювання Землі. Тому зростання забруднення стратосфери аерозолями у результаті антропогенних процесів призводить до охолодження клімату.

В останні десятиліття неухильне зростання маси фонового стратосферного аерозолю відбувається головним чином у результаті збільшення потоку газу карбонілсульфіду з тропосфери у стратосферу (на 4-5% на рік), що пов'язано із зростанням антропогенних викидів даного газу в атмосферу унаслідок розвитку світової енергетики, промисловості і наземного транспорту. Надалі найімовірніше двократне зниження інтенсивності надходження газу карбонілсульфіду у стратосферу у першій половині XXI століття у зв'язку з прогнозованим зменшенням темпів зростання загального об'єму спалюваного палива.

У останній чверті XX століття внесок авіаційних викидів сірчистого газу у формування фонового стратосферного аерозольного шару був відносно невеликим – майже на порядок нижчим, ніж газу карбонілсульфід. Проте темпи розвитку цивільної авіації у глобальному масштабі істотно перевищують темпи розвитку енергетики, промисловості і наземного транспорту і складають 5-7% на рік. При таких темпах розвитку внесок цивільної авіації у формування фонового аерозольного шару з кожним роком збільшується і з часом може стати дійсно значним. Так математичне моделювання даних процесів показує, що при зростанні викидів сірчистого газу на 7% на рік у результаті інтенсивного розвитку цивільної авіації її внесок в забруднення стратосфери аерозолем до середини XXI століття досягне близько 60% у північній півкулі і 40% в південній.

Отже, зростання забруднення стратосфери аерозолем у результаті розвитку світової енергетики, промисловості, наземного і повітряного транспорту призводить до часткової компенсації процесу антропогенного глобального потепління клімату, але не забезпечує припинення зростання приземної температури.